

Az 1997. évi zöldség-gyümölcs export minőségellenőrzés főbb eredményei és megállapításai

Németh Lajos

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztály

Érkezett: 1998. április 30.

A zöldség-gyümölcs export minőségellenőrzésével összefüggő kötelező vizsgálatokat a 22/1993. (VII. 1.) FM rendelet alapján végezték. 1997-ben a 3467 vizsgálat során 33.915 tonna áru került tételes ellenőrzésre, amelyből 3466 tételt kapott bizonyítványt a vizsgálatra kijelölt 10 megyei (fővárosi) állategészségügyi és élelmiszer ellenőrző állomás erre felhatalmazott ellenőreitől. Az ellenőrző hálózat maximum 3000 tételre tervezett kapacitását a vizsgált tételek száma így 1997-ben is meghaladta, és a feladat teljesítése csúcsidőszakban nehézségeket okozott.

A vizsgált áru mennyiségét cikkenkénti bontásban az 1. táblázat tartalmazza.

A termékek közül a paprika (1034 tétel), a szilva (752), a fokhagyma (304), a spárga (242), a fejeskáposzta (188), a csemegeszőlő (94), a cseresznye (82), a körte (67) és az alma (67) voltak a jelentősebbek. Az előző évhez képest lényegesen kevesebb volt a vizsgált vöröshagyma, alma, kajszi és burgonya exporttétel száma nagyobb volt viszont a szilva és a paprika mennyisége. Érdeemes megemlíteni a vöröshagyma vizsgált tételszámainak alakulását az előző években: 1995-ben 939, 1996-ban 780, 1997-ben 47 tétel. Az ellenőrök jelentős mennyiségben, 374 esetben vizsgáltak különböző cikkekből álló, vegyes összetételű árut.

A vizsgálatok 37 %-át Bács-Kiskun megye, 29 %-át Csongrád megye, 13 %-át Szabolcs-Szatmár-Bereg megye végezte.

A tételek 3%-át kifogásolták az ellenőrök az előírásnak nem megfelelő minőségű áru vagy a hibás jelölés miatt. Egy egyéb ok miatt megghiúsult szállításhoz szakvéleményben kellett rögzíteni a megghiúsulás okát. A gyakorlatban azonban sokkal több az észlelt hiányosság, melyeket azonban az ellenőr szóbeli tájékoztatása alapján azonnal orvosolnak. A minőségi hibák kijavítása, illetve a hiányosságok pótlása után - egy tétel kivételével - az áru minden esetben kiszállításra került.

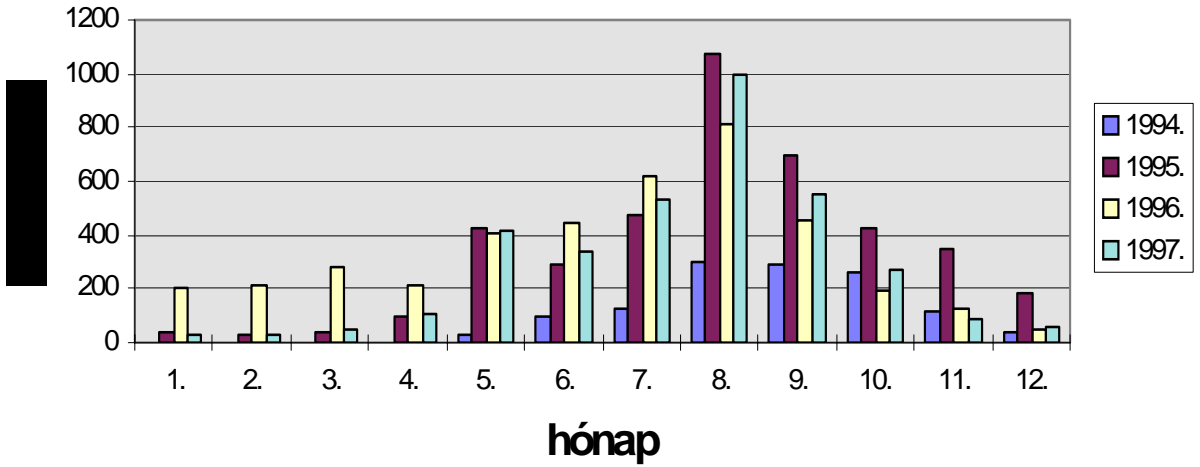
1. táblázat: A 22/1993.(VII.1) FM rendelet alapján végzett zöldség-gyümölcs export minőségellenőrzésbe vont áruk mennyisége 1997-ben

Termék megnevezése	Vizsgált árumennyiség	
	tonna	%
Alma	937,3	2,76
Burgonya	600,0	1,77
Csemegeszőlő	273,0	0,80
Cseresznye	630,0	1,86
Egyéb	647,0	1,91
Fokhagyma	1548,5	4,57
Görögdinnye	814,7	2,40
Kajszi	513,5	1,51
Káposzta	1821,6	5,37
Karfiol	28,0	0,08
Kínai kel	355,3	1,05
Körte	1193,0	3,52
Paprika	6753,5	19,91
Paradicsom	21,2	0,06
Saláta	6,2	0,02
Spárga	876,6	2,58
Szamóca	0,4	0,00
Szilva	12734,0	37,55
Vegyes rakomány	3194,0	9,42
Vöröshagyma	902,8	2,66
Zöldbab	59,4	0,18
Összesen	33914,5	100,00

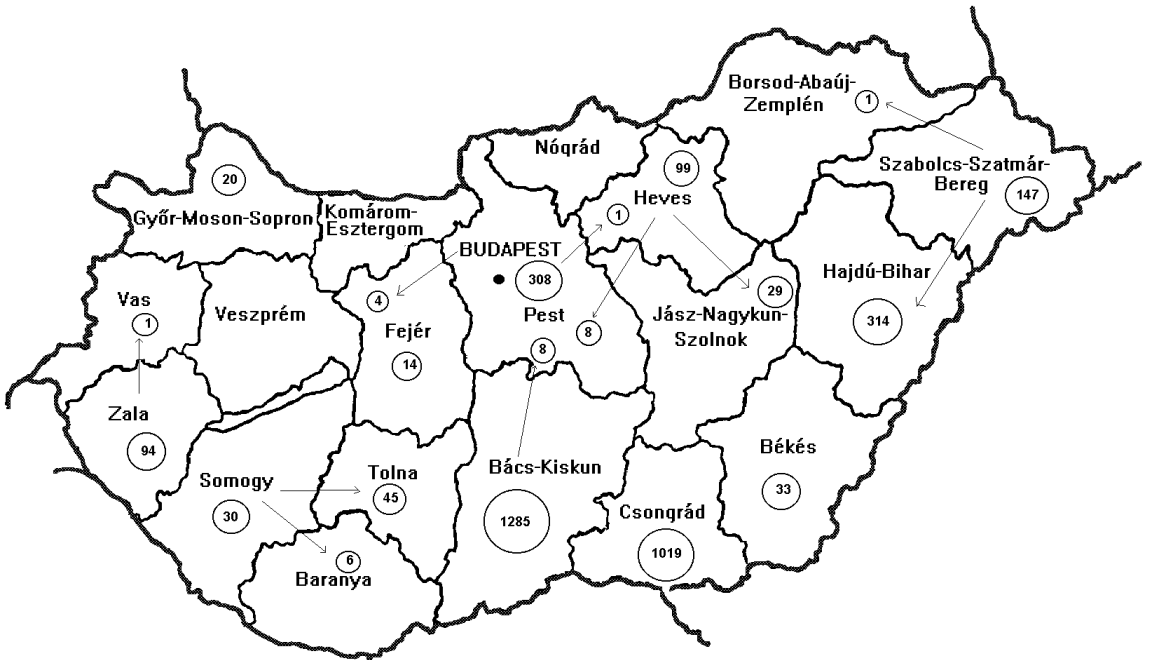
Az elmúlt négy évben végzett zöldség-gyümölcs vizsgálatok havonkénti alakulását az 1. ábra mutatja. Az év minden hónapjában volt exportvizsgálat. Szezonális időszaknak a májustól-szeptemberig tartó öt hónap mutatkozott, augusztusi kiemelkedő csúccsal.

Azok közül a megyék közül, ahol az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás nincs a vizsgálatra kijelölve, jelentős számú exportvizsgálatra került sor, így Hajdú-Bihar (314 tétel), Tolna (45 tétel) és Jász-Nagykun-Szolnok (29 tétel) megyében. A kijelölt állomások saját és nem a saját megyéiben végzett vizsgálatait a 2. ábra mutatja. A megyék

közötti jelentős eltérések jelentik azt is, hogy az egyes ellenőrök által végzett vizsgálatok száma nem ritkán nagyságrendileg különböző.

1. ábra: A zöldség-gyümölcs vizsgálatok számának havonkénti alakulása

2. ábra: A kijelölt állomások vizsgálati területei

Az exportszállítások fő iránya Ausztria és Németország, kisebb mennyiségben a skandináv államok. Ugyanez volt a tendencia a korábbi években is. Igen jelentős a Németországba irányuló szilva, paprika és a spárga szállítmányok mennyisége. Ausztriába kerül a fokhagyma és a csemegeszőlő export zöme, nagyobb mennyiségben paprika és szilva, valamint spárga. Finnországba szállítják a körte és a hajtattott káposzta legnagyobb részét.

2. táblázat: A vizsgált kertészeti termékek exportja célország szerinti bontásban

Termék	Európai Unió										Egyéb országok											Mind- össze- sen			
	Országjel	A	D	NL	I	F	GB	FIN	S	DK	Ösz- szes	SK	CH	Ba	Ro	SLO	N	HR	Bo	CZ	PL		M	Össze- -sen	
alma	4	8	4				35			51	15											1	16	67	
burgonya										0	3			15										18	18
csemegszőlő	92	1						1		94														0	94
cseresznye	40	21	3	10			5	1		80					2									2	82
fokhagyma	166	9	2	20	3	13	39	41		293	11													11	304
görögdinnye	1									1	37		2		1									40	41
kajszi	41	17								58														0	58
káposzta	36					2	67	27		132	55			1										56	188
karfiol							3	4		7														0	7
kínai kel	3	1				14	6	9	3	36														0	36
körte	4	1	7	5			51			68														0	68
meggy										0														0	0
őszibarack										0														0	0
paprika	233	660				1	11			998	20	1			8		1	1	4	1				36	1034
paradicsom		2						93		2	1													1	3
saláta	6									6														0	6
spárga	99	108				0	14	19		240		1				1								2	242
szamóca	1									1														0	1
szilva	136	531	16			0	53	10		746	2		2		1									5	751
uborka										0														0	0
vöröshagyma	3	28								31	6			10										16	47
zöldbab						8				8														0	8
vegyes	42	124	1	1		1	25	42		236	134	1		3										138	347
egyéb	2								3	2	35													35	37
Összesen	909	1511	33	36	3	39	309	247	6	3090	319	3	4	29	12	1	1	1	4	1	1		376	3466	
%	26,2	43,6	1,0	1,0	0,1	1,1	8,9	7,1	0,2	89,2	9,2	0,1	0,1	0,8	0,3	0	0	0	0	0	0	0	10,8	100	

A vizsgálat csak az EU tagországokba kiszállítandó termékekre kötelező, mégis volt igény 376 esetben (11 %) nem EU tagországokba (Svájc, Norvégia, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Románia, Horvátország, Szlovénia, Bosznia, Málta, Balti-államok) szállított zöldség-gyümölcs megvizsgálására is. Kiemelkedő ebből a szempontból a szlovák export aránya, aminek kétharmadát a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrző Állomás vizsgálati körzetéből adták fel.

A tapasztalatokról

A vizsgálatok kötelező jellegének érvényesülését nagyban segíti, hogy a vámszervek a kilépéskor megkövetelik az exportvizsgálati bizonyítványok meglétét.

Általános probléma a hibás, hiányos vagy a nem szabvány (előírás) szerinti jelölés. A külföldi visszajelzések nagy része is ezekre vonatkozik.

Típusesetek, melyek 1997-ben gyakran előfordultak:

1. Az előírás (szabvány) szerinti 4-6 információ a göngyöleg egyazon oldalán (a gyakorlat szerint a homlokfalán) legyen elhelyezve. Nem megfelelő a jelölés, ha az előírt információk a karton különböző oldalán találhatóak.
2. Az exportőr vagy a csomagoló neve mellett egyértelműen fel kell tüntetni annak címét is. Sok esetben ezen adat lemarad vagy hiányosan kerül feltüntetésre. Nem jó, ha az exportőr úgy gondolja, hogy a nevében levő jelölés, pl. „Budapest” vagy tevékenység-megjelölés, pl. „Export-Import, Ungarn-Budapest” helyettesíti a cég hivatalos címét. A gyakorlatban elfogadható a postai levélcíme is. A lényeg az, hogy beazonosítható és valamilyen módon elérhető legyen az exportáló cég.
3. A Magyar Élelmiszerkönyv vonatkozó előírásainak kétharmada megköveteli a címkén a fajtanév feltüntetését is. A külföldről reklamált esetek zöménél 1997-ben pl. kajszi és szőlő fajtajelölés hiányzott.

A karton homlokfalára pótlólag rábélyegeztetik vagy ráíratják az ott nem szereplő, de szükséges információt. A külföldi kifogások egyrésze részlegesen hiányolja a jelölést (pl. a tételre vonatkozóan). Nyilvánvaló, hogy a feladóhelyen palettázott árun utólag már nem minden göngyölegesen javították ki a hibát.

4. Ismét megmutatkozott az a probléma, hogy az ún. „kirakós bélyegzők” használata esetén a betűk kiesése miatt a jelölés előbb-utóbb hiányossá válik, így a címke nem tartalmazza a szükséges adatokat. Ebben az esetben az a megoldás, hogy az exportálók olyan címkéket és kartonokat

gyártassanak, amelyeken alapvetően előírászerű a jelölés, az esetleg mégis szükséges bélyegzést pedig a palettázás előtt végezzék el.

Főbb termékenkénti értékelés

Zöldpaprika: Folyamatosan – áprilistól-októberig – került kiszállításra. Az elkövetkező években felfutás várható Szeged térségében.

Fokhagyma: A kiszállítás mennyiségét jelentősen csökkentette a betakarítás időszakában az esőzés miatt bekövetkezett minőségromlás. Több esetben fordult elő minőségi és jelölési probléma. Néhány esetben II.o.-ba történő átminősítés vált szükségessé.

Káposzta: Kevés ingadozással évente közel azonos mennyiség kerül exportra. Jelentős minőségi problémák nem voltak. Laza fejek, sárguló levelek fordultak elő.

Vöröshagyma: A csapadékos időjárás, valamint a növényvédelemi problémák miatt bekövetkezett nagymérvű minőségromlás (belső romlás) sok tételt már eleve alkalmatlanná tett exportra. Az őszi szállítások is elmaradtak emiatt, valamint a hirtelen felszökött termelői ár következtében.

Cseresznye: A tavaszi fagykár következtében kevesebb áru termelt. A korai fajták repedés, a Germersdorfi fajta cseresznyelégység kártétele miatt néhány esetben exportra alkalmatlanná vált.

Spárga: A tavaszi rossz időjárás miatt későn kezdett hajtani, így az értékesítés átlagosan nyolc hetes időszaka négy hétre csökkent.

Szilva: 1997-ben is igen nagy mennyiségben került exportra. A „Csacsaki Najbolja” fajtánál továbbra is gondot okozott a magrepedés, a húsbarnulás és a belső mézgásodás. Szinte minden tételben – eltérő mértékben – megtalálható a betegség tünete.

Kajszi: A tavaszi fagykár következtében a termés mennyisége igen csekély volt. A minőséggel is problémák voltak, mivel a tavaszi szeles idő miatt a gyümölcsök ágdörzsöltek, homokverték lettek. Egyes fajtáknál napégés jelentkezett.

Csemegezőlő: A nagy mennyiségben szállított fajta, a Chasselas. Héjbarnulása okozott gondot, ami részben fajtajelleg, de emiatt mégis kaptunk reklamációt Ausztriából.

Előfordultak vegyes kamionok is. Ezekben két vagy többféle árut szállítottak. Gondot okozott a több helyen történő rakodás, valamint a többféle áru összeállításából eredő várakozás.

Reklamációk, külföldi visszajelzések

Az osztrák, finn és német minőségellenőrző szervezetektől rendszeresen kaptunk visszajelzéseket a magyar zöldség-gyümölcs szállítmányokkal kapcsolatos kifogásokról (3. táblázat). Összesen 40 db érkezett. A legtöbb esetben a jelölés hiányossága vagy helytelen jelölés, néhány esetben belső romlóhiba (húshiba szilvánál, alma húsbarnulása), szőlőnél külső héjhiba volt a reklamáció oka.

3. táblázat: A minőségellenőrző szervezetektől kapott visszajelzések az észlelt hibákról és az intézkedésekről

Termék (db tétel)	A hiba jellege	Intézkedés	Reklamáló ország			
			A	D	FIN	Össze- sen
Spárga	romlás, rozsdabetegség, barnulás, üregesedés, enyhén nyitott fejek, torzulás			4		4
Szilva	fajtamegjelölés hiánya, barnulás, romlás alak és héjhiba	átirányítás		7		7
Alma	húsbarnulás, szennyezett, torz				1	1
Fokhagyma	hiányzó osztályba sorolás	újrajelölés	1			1
Kajszi	héjhiba, húsbaható romlás, hiányzó jelölés	újraválogatás	4	1		5
Kínai kel	jelölés hiánya	újrajelölés	1			1
Paprika	hiányzó jelölés, torz, héjhiba, piszkos, romlás	újrajelölés, más országba továbbítás	6	8		14
Saláta	hiányzó osztályba sorolás	újrajelölés	1			1
Szőlő	héjhiba, élettani betegség, romlott, foltbetegség, mérethiba, húsbaható romlás, hiányzó jelölés	átválogatás	5			5
Hagyma	romlás, szennyezett, hiányzó méret-jelölés			1		1
Összesen			18	21	1	40

Hibaarányok

A 18 osztrák, a 21 német és az 1 finn visszajelzés az 1997. évi 3466 bizonyítvánnyal ellátott tétel 1,1 %-a. (1996-ban 2 % volt). Az ellenőrzés bevezetése előtti évek 15% feletti kifogásolási arányához képest ez további jelentős pozitív változás. Ezen jelzések szerint szállítmány visszaküldésére nem került sor. A zöldség-gyümölcs termékek romlandósága miatt a hibák

teljes kiküszöbölése nem lehetséges, a reklamációk mintegy kétharmada viszont a jelölési hiányosságokra - vagy azokra is - vonatkozott.

Bevételek

A gyümölcs és zöldség minőségének vizsgálata az év első felében a 4/1996. (I.26.) FM rendelettel módosított 11/1994. (III.22.) FM rendelet alapján vált díjkötelessé. Évközben változott a jogszabály és az 55/1997. (VIII.14.) FM-IKIM-NM-PM rendelet a díjfizetés rendjét lényegesen megváltoztatta azzal, hogy a korábbi jelentős eltéréseket okozó közlekedési költség tényleges elszámolása megszüntetésével egységesítette a díjakat.

Az egyes állomásokat összehasonlítva - a korábbinál kisebb mértékű, de továbbra is - eltérő tételenkénti bevételek jelentkeztek, ami az évközi változás, a megyék eltérő földrajzi adottságai, illetve az export eltérő áruszerkezete és szállítási rendje miatt nyilvánvaló.

Következtetések, további feladatok

Már a jelenlegi helyzetben is halaszthatatlan az ellenőrzésre kijelölt Állomások körének bővítése (pl. Hajdú-Bihar, Tolna és Jász-Nagykun-Szolnok megyével) és a leterheltséget is figyelembe véve az ellenőrök létszámának növelése (pl. Bács-Kiskun és Csongrád megyében). Az ellenőrzés rendje és létszáma 1993-ban az akkori becslések szerinti 3000 tételre számolva alakult ki. Mindezen feladatokat az import-ellenőrzések kialakításával egyidejűleg célszerű megoldani.

Az új ellenőrök szakmai felkészítését is el kell végezni. Az ellenőrök rendszeres képzését, a szakmai ismeretek folyamatos bővítését és karbantartását is biztosítani kell. Különösen fontos lesz az egységes értelmezés, ha az ellenőrzés az import termékekre is kiterjed. Mivel ezen ellenőrzés döntően nem műszeres vizsgálatokra épül, nincs laboratóriumi akkreditálás, nincsenek összehasonlító vizsgálatok, rendkívül fontos az egységes szemlélet kialakítása az ellenőrzés során, amihez megfelelő minőségű és jól szemléltető szakmai anyagok szükségesek.

Számunkra a Magyar Élelmiszerkönyv előírásainak közismertté válásához, egységes szemléletű alkalmazásához - mint minden országban - igen nagy segítséget jelenthetnek az OECD Scheme kiadványai, melyek beszerzése, a fontosabbak lefordítása és hazai kiadása a gyümölcs és zöldség termelésének, az áru előkészítésének és a minőségellenőrzés EU-szabályok szerinti végzésének elengedhetetlen feltétele. A kiadványok beszerzése megkezdődött. Hazai kiadásukat az FVM Gyümölcs-Zöldség EU Harmonizációs Munkacsoportjának akcióprogramja tartalmazza.

Megjegyzendő, hogy Lengyelország már megkezdte ezen OECD füzetek lengyel nyelvű kiadását.

Nemzetközi viszonylatban is rendszeres a felkészítés. A lengyel zöldség és gyümölcs minőségellenőrök számára az Egyesült Királyság Mezőgazdasági, Halászati és Élelmezésügyi Minisztériuma szakmailag illetékes minőségellenőrző szervezetének oktatói közreműködésével tartottak tanfolyamot. Az angol ellenőrző szervezet oktatási részlege emellett 1997. júniusában Angliában (Chessingtonban) tartott nemzetközi továbbképzést ezen a szakterületen. Ezen kívül Cipruson, Jersey-ben, Észak-Írországbán, továbbá Szlovákiában - Nyitrán - is tartottak hasonló típusú tanfolyamot. Az angolok amerikai tanfolyamokon is részt vesznek. A német ellenőrök két évente megrendezik a Nemzetközi Geisenheimi Tanácskozást.

A folyamatos felkészülést az is indokolja, hogy az Európai Unió jogi szabályozásában, a 2200/96. piacsabályozásról szóló rendelet megjelenésével a minőségi előírások felülvizsgálata beindult. A friss fogyasztásra szánt zöldség és gyümölcs minőségi előírásai közé több új termék (sárgadinnye, görögdinnye, avokádó) is bekerült. Emellett több meglévő előírást (fokhagyma, paradicsom, vöröshagyma) módosítottak. Az - oktatáshoz használt - diák bemutatásával az érintett szakemberek részére szakmai továbbképzésre és konzultációra került sor hazai előadókkal.

Az EU minőség szabályozásának erősítése egyidejűleg az ellenőrzés területén is intézkedést igényel. Az új vagy módosított előírások a Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásaként történő átvezetése, illetve kiadása folyamatban van. A következő szezonban azonban előállhat az a helyzet, hogy az EU követelményei és a kötelező magyar előírások nem azonosak. Ebben az esetben az EU-ba irányuló export ellenőrzését nyilvánvalóan a megváltozott követelményrendszer figyelembevételével kell elvégezni, azaz a célország előírásait kell iránymutatónak tekinteni az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. törvény 16. § (2) bekezdésével összhangban.

Hosszabb távon az ellenőrzés fokozatos kiterjesztésével biztosítani kell a belső piac védelmét a nem megfelelő termékektől. Az ellenőrzésnek el kell látnia az intervenciós feladatokhoz kapcsolódó minőségi előírásoknak való megfelelés igazolását is. Végső soron, ha EU tagságunk esetén annak határai kitolódnak, át kell vennünk az EU-ba történő beléptetést, az ahhoz kapcsolódó ellenőrzést és a ma még osztrák ellenőrzési kötelezettségek döntő többségét.